

Варлам ШАЛАМОВ

ДВЕ ПРИЧЕ

ВЕЧЕРЊА МОЛИТВА

Од тридесете године почела је нова мода: продаја инжењера. Логор је добијао добре паре од продаје носилаца техничких звања. Логор је добијао целу суму и из ње издвајао за храну затвореника, одећу, стражу, истражни апарат, чак за ГУЛаг. Али кад се одузму све комуналне дажбине остајала је прилична свота. Та свота није ишла држави, те је затвореник добијао потпуно произвољну „премију“ за коју је могао понекад да купи пакло цигара „Топ“, а понекад и неколико пакли. Мудрија логорска управа иастојала је да издејствује дозволу од Москве да плати макар и минимални, али одређени проценат зараде, да ту своту да затворенику. Али Москва није давала дозволу за такав рачун, па су инжењерима плаћали произвољно. Као, уосталом, и копачима и дрвосечачима. Влада се због нечега илашила чак илузије о „плати“, претварајући је у „награду“, у „премију“ и називала је ту плату премијом.

Међу првим инжењерима-затвореницима, који су продати логорима за изградњу, у нашем логорском одељењу био је Виктор Петровић Финдикаки, мој цимер из бараке.

Виктор Петровић Финдикаки — осуђен је на 5 година, члан педесет осам, тачке седам и једанаест, био је први руски инжењер који је увео — то је било у Украјини — ваљање обојених метала. Његови стручни радови добро су познати у руској техници, и када му је нови шеф у Березниковском хемијском комбинату предложио редактуру уџбеника за ту струку, Виктор Петровић се бацио на посао са ентузијазмом, али се ускоро онерасположио и ја сам од Виктора Петровића с муком дознао узроке његовог иерасположења.

Виктор Петровић ми је без трага смешка на лицу објаснио да се у том уџбенику појављује реч „саботира“, а ја сам свуда прецртавао ту реч. Заменио сам је речју „омета“. Сада су ти резултатни код управе.

Исправка Виктора Петровића није наишла на примедбе код управе и он је остао на дужности инжењера.

Ситница, наравно. Али за Виктора Петровића то је била озбиљна ствар, а због чега — одмах ћу објаснити.

Виктор Петровић био је „располућен“ човек, како су говорили криминалци и логорска управа. На свом суђењу „помагао је истрази“, учествовао у суочавањима, био заплашен, збуњен и смрвљен. И то, рекло би се, не само у преносном смислу. Виктор Петровић је прошао кроз неко-

лико „конвејера“, како је то свуда почело да се зове после четири-пет година.

Шеф производног логора Павел Петровић Милер познавао је Финдикакија из затвора. Иако је сам Милер издржао и конвејере и шљаге — добио је десет година, он се некако равнодушно односио према прекршају Виктора Петровића. Самог Виктора Петровића ужасио је пебло сопствеио издајство. Стрељало се за све случајеве саботаже. Истина, постепено, али се већ стрељало. У логор је дошао шахтинац Бојаришников и некако уздржано разговарао са Финдикакијем.

Дуго га није напуштала свест о некаквом слому, неизмерно моралном паду. Виктор Петровић (његов кревет стајао је у барици поред мога) није чак хтео да ради на некаквој привилегованој дужности као бригадир, десетар или помоћник самог Павла Петровића Милера.

Финдикаки је био физички јак човек, омањег раста, широких рамена. Сећам се да је мало зачудно Милера када се пријавио за бригаду физикалаца у фабрици соде. Бригада није имала слободу кретања и позивана је из логора у фабрику соде на утовар и истовар вагона у било које доба дана или ноћи. Брзина рада биле је предност коју је администрација фабрике веома ценила, због опасности од наплаћивања пенала. Милер је саветовао инжењеру да разговара са бригадиром истоваривача. Бригадир Јудин живео је у истој барици и кад је чуо Финдикакијеву молбу, прснуо је у грехотан смех. Рођени паор Јудин није волео интелектуалце, инжењере и уопште научнике. Али поштујући Милерову жељу, примио је Финдикакија у своју бригаду.

Отада смо се ретко сретали иако смо спавали један поред другог.

Прошло је неко време и Химстроју је затребао „паметни роб“, учени роб. Затребао је инжењерски мозак. Посао за Финдикакија. Али Виктор Петровић није прихватно. Не, нећу да се враћам у свет у коме ми је свака реч мрска, где сваки технички термин подсећа на језик тастера, на лексикон издајника. Милер је слегао раменима и Финдикаки је наставио да ради као истоваривач.

Али ускоро се Финдикаки мало охладио, животна траума почела је да пада у заборав. У логор су дошли други инжењери, „распопућени“. Виктор их је посматрао. Живе и не умиру од сопственог стида, ни од презира околине. Чак нема ни бојкота — људи као људи. И Виктору Петровићу помало је бивало жао сопственог ината, сопствене инфантилности.

Поново се појавила инжењерска служба на градилишту и Милер, преко кога су ишле молбе до шефа, није примио неколико тек пристиглих инжењера. Виктора Петровића су још једанпут питали и овога пута је пристао. Али наименовање је изазвало оштар, бесан протест бригадира физикалаца. Због некаквог канцеларијског посла узимају ми најбољег радника. Не, Павле Петровићу. Нема више протекције. Ићи ћу до Берзина, али ћу вас све раскринкати.

Заиста је почела истрага о Милеровом саботерству, али је срећом неко од шефова који су навраћали у логор казнио бригадира физикалца. И Виктор Петровић Финдикаки се вратио на посао инжењера.

Опет смо спавали заједно — наши лежајеви били су један поред другог. Поново сам слушао како Финдикаки пред спавање шапуће — као молитву: живот је говно. Говњива ствар. Пет година. Ни тои, ни текст заклетве Виктора Петровића нису се променили.

ПОРЕД КОЊА

Човек је био стар, дугорук, снажан. У младости је преживео душевну трауму, био је осуђен на десет година као саботер и доведен на Северни Урал на градилиште Вишерског комбината за производњу хартије. Овде се показало да су земљи потребни његова инжењерска знања — нису га послали да копа земљу, већ да руководи градилиштем. Руководио је једним од три сектора градилишта — равнoправно са осталим затвореницима — инжењерима — Мордухај — Болтовским и Бућком. Петар Петровић Бућко није био саботер. Био је пијаница, осуђен по члану 109. Али за управу обичан преступник је био још подобнији, а за другове Бућко је изгледао као прави правцати педесет осам, тачка седам. Инжењер је хтео да доспе на Колиму. Берзин, директор Вишхимза је предавао послове, одлазио на златна налазишта и сакупљао „своје“. На Колими се очекивала обећана земља и малтене скоро ослобођење пре истека казне. Покровски је подносио молбу и није разумео због чега воде Бућка, а њега не, и мучећи се у неизвесности, одлучио је да се избори за пријем код самог Берзина.

После тридесет пет година записао сам причу Покровскога. Ту причу, тај тон, Покровски је пронео кроз читав свој живот великог руског инжењера.

— Наш управник био је велики демократа.

— Демократа?

— Да, знате, како је тешко доспети до великог шефа. Директору труста, секретару обласног комитета? Мора се пријавити секретару. С којим циљем? Зашто? Куда? Ко си ти?

А ти си ту бесправни човек, затвореник, и одједном тек тако једноставно да видиш тако високог, па још и војног руководиоца. Па још са таквом биографијом — афера Локарта, рад са Ђержинским. Чуда невиђена.

— Генерал-губернатору?

— Управу њему. Могу вам рећи, без тајни, без стида — ја сам и сам штошта урадио за Русију. И у свом послу сам познат по читавом свету, мислим. Моја специјалност је снабдевање водом. Презиме Покровски, није вам познато?

— Не, није.

— Па, можемо се само смејати. Чеховљевски сиже — или, како сад кажу модел. Чеховљевски модел приче „Путник прве класе“. Но, заборавимо ко сте ви, а ко сам ја. Почео сам своју инжењерску каријеру од хапшења, до тамнице, од оптужнице и пресуде на десет година логора за саботерство.

Закачио ме је други талас суђења саботерима, први тлас — шахтински — ми смо још жигосали и осуђивали. Пао нам је у део други талас — тридесете године. У логоре сам доспео у пролеће тридесет прве године. Шта су то пахтиници? Глупост. Разрада принципа, припрема станиовништва и сопствених кадрова за некакве новине које су постале јасне тридесет седме. Али тада тридесете године, десет година била је феноменална казна. Казиа — за шта? Безакоње је запањујуће. Ето ме на Вишери, нешто градим, подижем. И могу да дођем до самог главног шефа.

Берзин није имао дане за пријем. Сваки дан су му пред канцеларију доводили коња — обично за јахање, а понекад и кола. И док би се шеф смештао у седло — примао би све могуће затворенике. Десет људи на дан — без формализма — били то криминалци, верски секташи, или руски интелектуалци. Уосталом, ни криминалци, ни секташи нису се обраћали Берзину са молбама. Живи ред. Дошао сам првог дана, закаснио — био сам једанаести и кад је десет људи прошло, Берзин ободу коња и одгаломира на градилиште.

Хтео сам да му се обратим за време рада — другови су ме одвратили да не бих покварио ствар. Ред је ред. Десет људи на дан, док се шеф смешта у седло. Следећег дана дошао сам раније и стигао. Замолио сам га да ме поведе са собом у Колиму.

Тај разговор памтим од речи до речи.

— А ко си ти? — Берзин је одмакао руком коњску њушку да би боље чуо.

— Инжењер Покровски, грађанине шефе. Радим као руководилац деонице на Вишхимзи. Градим главни корпус, грађанине шефе.

— А шта ти треба?

— Поведите ме са собом на Колиму, грађанине шефе.

— А на колико си осуђен?

— Десет година, грађанине шефе...

— Десет? Не водим те. Да си на три, или можда на пет — то је онда друга ствар. А десет? Значи, нешто има. Нешто има.

— Кунем се, грађанине шефе...

— Уосталом, добро. Записаћу у књигу. Како се презиваш? Покровски. Записаћу. Добићеш одговор.

Берзин ободу коња. На Колиму ме нису узели. Пре истека казне сам ослобођен на истом градилишту и испловио на велико море. Радио сам свуда. Али нигде ми није било тако добро као на Вишери, код Берзина. Једно градилиште на коме се све радило у року, а ако није било у року — Берзин нареди и све није као из земље. Инжењери (затвореници, можете мислити!) добијали су право да задржавају људе на раду, да би пребацивали норму. Сви смо добијале награде, предлагали су нас за ослобођење пре истека казне. Тада није било евиденције радних дана. Својски.

Управа нам је говорила — радите својски, а ко буде фушерно, стрпаће га у логор. На Север. И показивали би узводно уз Вишеру. А шта је то Север, нисам имао појма.

.....
Знао сам Берзина. По Вишери. На Колими, где је Берзин умро, нисам га видео — касно су ме довели на Колиму.

.....
Генерал Гроуз односио се са потпуним презиром према научницима Менхетенског пројекта. И није се устезао да покаже тај презир. Колико је вредео само досије Роберта Опенхајмера. Гроуз у мемоарима објашњава своју жељу да добије генерални чин пре наименовања за шефа Менхетенског пројекта. „Често сам имао прилику да посматрам како симболи власти и рангови јаче делују на научнике него на војнике“.

Берзин се са потпуним презиром односио према инжењерима. Сви ти саботери — Мордухај-Болтовски, Покровски, Бучко. Инжењери — затвореници који су градили Вишерски комбинат. Завршићемо у року! Форсирано! План! Ти људи код шефа нису изазивали ништа осим презира. За чуђење, за филозофска чуђења према дубини, безграничности човековог понижења, распаду човека, Берзин није имао времена. Снага која га је учинила шефом, знала је људе боље него он сам.

Јуиаци првих саботерских процеса — инжењер Бојаршинов, Иио-земцев, Долгов, Милер, Финдикаки својски су радили за „следовање“, за магловиту наду да ће бити предложени за ослобађање пре истека казне.

Евиденције тада још није било, али је већ било јасно да је потребан некакав материјални подстицај да би се лакше владало људском савешћу.

Берзин је примио градилиште Вишерског комбината 1928. године. Са Вишере је отишао на Колиму крајем 1931. године.

Ја, који сам провео на Вишери од априла 1929. године до октобра 1931. године, затекао сам и видео само Берзина.

Лични Берзинов пилот (у хидроплану) био је затвореник Волођа Гинце — московски летач, осуђен на три године за саботерство у авијацији. Близина управи давала је Гицеу наду за ослобађање пре истека казне и Берзин је са својим презиром према људима то добро схватао.

На својим путовањима Берзин је увек спавао где се укаже прилика — код шефова, наравно, не трудећи се да обезбеди себи некакову посебну заштиту. Искуство му је говорило да ће се у руском народу било каква завера открити, продати, добровољни достављачи су обично бивши комунисти, саботери или интелектуалци племићког рода или криминалци са традицијом. Откуцаће, без бриге. Спавајте мирно, грађанине шефе. Ту страну логорског живота Берзин је добро разумео, мирно путовао и летео, мирно спавао и убили су га сопствени шефови када је дошло време.

Тај исти Север којим су плашили младог Покровског постојао је, још како је постојао. Север је прикупљао снагу, узимао маха. Управа „Север“ била је у Уст-Улсу на ушћу Улса у Вишеру — сад су тамо нашли драго камење. И Берзин је тражио, али га није нашао. На Северу су се кли шуму — то је био најтежи посао са сваког заточеника на Вишери. Колимске „норме“, пијук колимских каменолома, рад на мразу од шездесет степени — све је то тек предстојало. Вишера је учинила доста, да би Колима могла да постоји. Вишера — то су двадесете године, крај двадесетих година.

На Северу — на његовим шумским секторима Пели и Мики, Ваји и Ветрјанки, затвореници су приликом „изгона“ — затвореници не ходају, њих „гоне“ — то је званични речник — тражили да им завежу руке на леђима, да стража не би могла да их убије „при покушају бекства“. „Завежите ми руке, па ћу да пођем. Унесите то у записник“. Они који се нису сетили да замоле управу да им свеже руке излагали су се смртној опасности. „Убијених при покушају бекства“ било је веома много.

У једном логорском одељењу криминалци су отимали сваки пакет од дунстера. Шеф није издржао и убио је тројицу криминалаца. И тела је изложио у сандуцима на стражарским местима. Тела су стајала три дана и три ноћи. Крађе су престале, шеф смењен, премештен некуда.

Хапшења, провокације, унутарлогорска саслушања, истраге су махнитале у логору. Огроман по персоналу „трећи део“ формирао се од осуђених чекиста који су нешто згрешили и доведени Берзину под специјалним надзором, да би одмах заузели место за иследничким столовима. Сви бивши чекисти су радили на свом послу. Пуковник Ушаков, шеф истражног одељења Даљстроја, који је срећно надживео Берзина био је осуђен на три године због злоупотребе власти по члану 110. Ушаков је

издржао казну годину дана, остао у служби код Берзина и заједно са њим отишао да гради Колиму. И није мало људи лежало „због Ушакова“ ради превентиве. Истина, Ушаков „није политичар“. Његов посао је истрага, потрага за бегунцима. Био је Ушаков и шеф одељења за одржавање реда баш на Колими, потписивао чак „Права затвореника“ или, тачније, Правила о држању затвореника која су се састојала из два дела:

I — Дужности: затвореник мора, затвореник не мора.

II — Права: право да се жали, право да пише писма, право да мало спава, право да мало једе.

А у младости Ушаков је био агент Московске криминалистичке службе, зглајзнуо је, добио три године и отишао на Вишеру.

Жигалов, Успенски, Песткевич водили су велики промет против шефа III одељења (Берзници). Тај предмет — о миту, о фалсификованим радним извештајима није се завршио ничим, због ћутања неколико затвореника који су по 3 — 4 месеца под истрагом, под претњама одлежали у логорским изолаторима — тамницама.

Додатна казна није била ретка на Вишери. Такве казне добили су Лазаренко, Глухарев.

За бекство тада нису одређивали дужину казне, већ је постојао тромесечни изолатор са гвозденим подом, што је представљало смртну опасност затвореницима само у рубљу.

Мене су тамо двапут ухапсили месни „органи“, двапут сам прошао истраге, саслушања.

Тај изолатор је био страшана за искусне. Бегунци, криминалци преклињали су командира I одељења Нестерова да их не баца у изолатор. Никада неће више, неће побећи. И командант Нестеров би показивао маљаву песницу и говорио: „Хајде бирај, батине или изолатор!“

— Батине! — жалостиво би одговарао бегунац.

Нестеров би замахвао руком и бегунац би падао ничице, обливен крвљу.

У нашем транспорту у априлу 1929. године стража је напила зубарку Зоју Васиљеву, осуђену по члану 58. за аферу „Тихог Дона“ и сваке ноћи је колективно силовала. У истом транспорту био је секташ Зајац. Одбијао је да устаје на прозивку. За време сваке прозивке стражар би га газно. Изашао сам из строја, протестовао исте ноћи био изведен на мраз, скинут до голе коже и стајао на снегу онолико колико се прохтело стражи. То је било у априлу 1929. године.

У лето тридесете године у логору на Берзницима скупило се око триста затвореника, регистрованих по 458. члану ради пуштања на слободу због болести. То су искључиво били људи Севера — са црно-модрим флекама, са контрактурама скорбута, са патрљцима од промрзлина. Рањене самопозлеђивањем нису ослобађали и они су до краја казне или до случајне смрти живели у логорима.

Шеф логорског одељења Стуков једном је наредио шетњу у циљу лечења, али сви транзитни су одбили — још ћеш и оздравити, а онда поново идеш на Север.

Нису бадава Покровског плашили Севером. У лето 1929. године први пут сам видео транспорт са Севера, велику прашњаву змију како пузи са планине и види се на далеко. Затим су кроз прашину засветлуцали бајонети, а онда очи. Зуби нису светлуцали, испали су од скорбута. Испуцала сува уста, сиве капе — „соловчанке“, сукиене ушанке, сукнени

огртачи, сукиене панталоне. Тај транспорт запамтио сам за читав живот.

Зар свега тога није било код Берзина, око чијег коња је титрао инжењер Покровски?

Та страшна црта руског карактера — понизна сервилност, страхопоштовање према сваког логорском шефу. Инжењер Покровски је само један од хиљаду који су спремни да се моле, лижу руку „великом“ шефу.

— Шта вам се тако допало на Важајхи?

— Па како шта. Дозволили су нам да перемо веш у реци. После тамнице, после транспорта то је велика ствар. Уз то и поверење. Зачуђујуће поверење. Прали смо на самој реци, на обали, а бригадири су видели и нису пуцали! Видели и нису пуцали!

— Река у којој сте се купали налази се у зони страже, у кружном појасу осматрачница, распоређених по тајги. Какав је ризик за Берзина представљало да вам дозволи да перете веш? А иза појаса осматрачница наставља се други појас „тајни“ из тајге — патрола, оперативаца. Па се још и летеће контролне патроле проверавају међусобно.

— Да-а-а.

— А знате ли која је последња реченица којом ме је испратила Вишера, ваша и моја, кад сам изашао на слободу у јесен тридесет прве године? Ви сте тада већ прали свој веш на реци.

— Која?

— Збогом. Били сте на малом службеном путу, будите и на великом.

Легенда о Берзину због његовог, за малограђане, егзотичног почетка — „Завера Локарта“, Лењин, Бержински! — и трагичног краја — Берзина су стрељали Јежов и Стаљин крајем тридесет седме године — буја у раскошним бојама претеривања.

У афери Локарта сви људи Русије требало је да начине избор, да баце новчић — писмо или глава. Берзин је одлучио да изда, прода Локарта. Такве поступке често диктира случајност: спавао је лоше, а дувачки оркестар у врту свирао је сувише гласно. Или је Локартов емисар имао нешто у лицу што изазива одвратност. Или је царски официр у свом поступку видео важан доказ своје привржености још непостојећој власти?

Берзин је био најобичнији логорски шеф, који свесрдно испуњава „вољу претпостављеног“. Берзин је у својој колимској служби држао све јавне раднике лењинградског ГПУ-а из времена случаја Кирова. Ти људи су једноставно били премештени ту, на Колиму са службом, текао им је стаж, повишице и тако даље. Ф. Медвед, шеф лењинградског одељења ГПУ-а био је на Колими шеф Лужне рударске управе и стрељан због Берзиновог случаја, после Берзина, кога су позвали у Москву и скинули са воза код Александрова.

Ни Медвед, ни Берзин, ни Јежов, ни Берман, ни Прокофјев нису ни изблиза били способни, ни изблиза изузетни људи.

Славу су им дали мундир, звање, војничка униформа, дужност.

Берзин је такође убијао по наређењу одозго 1936. године. Новине „Совјетска Колима“ пуне су саопштења, чланака о процесима, пуне су апела на будност, покајничких говора, апела на суровост и немилосрдност.

Током тридесет шесте и тридесет седме године такве говоре је држао и сам Берзин — стално, марљиво, бојећи се да нешто не пропусти, кривиди. Стрељања непријатеља народа иа Колими вршила су се и тридесет шесте године.

Један од главних принципа убиства из времена Стаљина би био уништење једног реда партијских радника од стране другог. А ови би са своје стране гинули од нових — из трећег реда убица.

Не знам ко је ту био срећне руке, у чијем је понашању било самоуверености, законитости. А зар је то уопште важно.

Берзин је стрељан децембра 1937. године. Убијен је, пошто је убијао за истог тог Стаљина.

Није тешко распршити легенду о Берзину, треба само прегледати колимске новине из тога времена — тридесет шесте! тридесет шесте! године. И тридесет седме, наравно.

„Ефектни“ истражни затвор Северне рударске управе где је пуковник Гаранин током 1938. године вршио масовна стрељања, тај „службени пут“ откривен је у Берзиново време.

Теже је схватити друг ствар. Зашто ли само људи не налазе у себи довољно унутрашње снаге, моралне чврстине да се с поштовањем односе према себи самима и да се не клањају пред муидиром, пред чином.

Због чега способни вајар са заносом, оданошћу и свесрдиошћу ваја некаквог шефа ГУЛага? Шта тако категорично привлачи уметника у шефу ГУЛага? Истина, Овидије Назон био је шеф ГУЛага. Али Овидије Назон се није прославио радом у логорима.

Но, рецимо да уметник, вајар, песник композитор могу бити надахнути илузијом, обузети и понети емоционалиим полетом и могу да стварају било коју симфонију, и да су притом заинтересовани само за поплаву боја, поплаву звукова. Али због чега је ипак та поплава изазвана фигуром шефа ГУЛага?

Због чега научник црта формуле на табли пред истим тим шефом ГУЛага и у својим материјалним инжењерским истраживањима се инспирише управо том фигуром. Због чега научник осећа исто страхопоштовање према некаквом шефу логорског ОЛП-а. Једино због тога што је овај шеф?

Научници, инжењери и писци, интелектуалци који су доспели у ропство, спремни су да буду удворице било каквој полуписменој будали.

„Немојте ме убијати, грађанине шефе“ — у мом присуству је тридесете године говорио ухапшени економ логорског одељења месном опуномоћенику ГПУ-а. Економ се презивао Осиненко. А до седамнаесте године Осиненко је био секретар митрополита Питирима, учествовао у распучиновим теревенкама.

Ма какав Осиненко! Сви ти Рамзини, Очкини, Бојаршинови су се понашали на исти начин.

Био је неки Мојсурадзе, слободни кинооператор, крај Берзина, који је направио логорску каријеру и дошао до функције шефа УРО-а. Мајсурадзе је схватао шта вреди положај „поред коња“.

— Да, ми смо у паклу — говорио је Мајсурадзе. — Ми смо на оном свету. На слободи смо били последњи. А овде ћемо бити први.

И сваки „Иван Иванович“ мора да рачуна с тим. „Иван Иванович“ је надимак за интелектуалца иа језику криминалца.

Много година сам мислио да је све то само „Расеја“ — незамислива дубина руске душе.

Али из Гроузових мемоара о атомској бомби видео сам да је та понизност у општењу са генералом није мање својствена ни свету научника, свету науке.

Шта је то уметност? Наука? Оплемењују ли оне човека? Не, не и не. Своја занемарљиво мала позитивна својства човек не стиче из уметности, из науке. Нешто друго му даје моралну снагу, не професија, не таленат.

Целог живота посматрам удвориштво, сервилност, самопонижење интелигенције — а о другим слојевима друштва да и не говорим.

У раној младости сваког хуљи сам у лице говорио да је хуља. У зрелим годинама видео сам исто то. Ништа се није изменило после мојих клетви. Изменио сам се једино ја сам, постао сам опрезнији, плашљивији. Знам тајну те тајне људи који стоје „поред коња“. То је једна од тајни коју ћу однети у гроб. Нећу је рећи. Знам је и нећу је рећи.

.....

Имао сам на Колими доброг друга, Мојсеја Мојсејевича Кузњецова. Није друг — тамо нема другарства — него просто човек кога сам гледао с поштовањем. Логорски ковач. Радио сам код њега као поткивач. Он ми је испричао белоруску параболу о томе како су три пана — још за Николаја, наравно — бичевала три дана и три ноћи без престанка једног белоруског сељака. Сељак је плакао и викао: „А где је моје јело“.

Чему ова параболо? Ето тако. Парабола — и готово.*

Превела са руског:

РУЖИЦА ПЕТРОВИЋ

* Из књиге „*Четверта Волода*“ која је у припреми за издавање у БИГЗ-у